

Interpelacija slovenskih poslancev štajerskih.

(Prednašal g. dr. Šuc v dežel. zboru 30. jun. 1880.)

Vaša ekscelenca! Osnovne pravice avstrijske ustave zagotovljajo, kakor znano, vsakemu narodu v državi narodni obstanek ter priznavajo vsakemu izmed njih nedotakljivo pravo, da varuje in goji svoj jezik v šolah, uradih in javnem življenju. Zastopniki na spodnjem Štajerskem več kakor 400.000 duš broječih a gosto skupaj stanujočih Slovencev so kmalu, ko je se pri nas pričelo ustavno življenje, od visoke vlade tirjali, naj se uresničijo v osnovnih državnih postavah jim priznane pravice. Visoka vlada je res izdala več zankazov, ki blagovoljno merijo na uresničenje opravičenih narodovih zahtev, ob enem pa tudi ozir jemljejo na nekatere uradnike slovenščine popolnem še nevešče, da se okovarijo koristi pravosodja in uprave. Tako je vis. ces. kr. namestništvo dne 19. avgusta 1867 šte. 2175 vsled ukaza od strani visokega ces. kralj. ministerstva znotrajnih zadev od 6. avgusta i. l. šte. 3968. zankazalo 22 okrajnim predstojnikom na slovenskem Štajerskem, naj dotični politični uradi slovenske vloge sprejemajo brez obnavljanja pa tudi v 1. inštanci rešujejo slovenski, pozive, uradbeno naročila in pisma osebam le slovenščine zmožnim določljivo slovenska, zapisnike pišejo, ako se to razločno zahteva, tudi le v slovenščini, sploh pa se tako vedejo nasproti slovenskemu prebivalstvu, da to ne bode imelo nebenih opravičenih pritožeb. Z istim zankazom je naročilo deželnej komisiji, naj ta uradnike nesposobne predstavi. Tudi visoko ces. kralj. ministerstvo pravosodja skušalo je l. 1862, 1865, 1866 in zlasti 5. sept. 1867 šte. 8636 in 9396 vsaj nekoliko ustreči potrebam slovenskega prebivalstva gledé na rabljenje slovenščine pri sodnijah. Slednji zankaz veli z ozirom na poročilo ces. kr. višje deželske sodnije graške od 25. jul. 1867. šte. 2481: zadovoljni priznavamo, da so v slovenskem delu štajerske dežele nastavljeni sodnijski in državopravdniški uradniki pa tudi e. k. notarji slovenščine v besedi in persesu dovolj vešči in torej ni nebenega zadržka, da nebi zapisnikov spisovali slovenski na sodiščih, državnih uradniščih in okrajnih sodnijah, kedar zaslišavajo ljudi, ki samo slovenski znajo. Ob enem poudarja isti zankaz ministerstva za pravosodje, kako močno da je takšno ravnanje koristno pravosodstvu sploh, nasproti opravičenim terjatvam slovenskega naroda pa neobhodno potrebno. Isto visoko ministerstvo pravosodja poziva se na ministerski zankaz od 15. marcija 1862. šte. 865, kder je rečeno „naj se slovenščina pri sodnijah v nekojih zadevah rabi, kolikor mogoče“, ter je vsem sodnijam naložilo, da se naj ravna po sledečem: 1. vsi zapisniki o zaslišanji prič, bodi v pravedenskih bodi v drugih zadevah, 2. vsi zapisniki o prisežnih izjavah, zlasti prisege same, naposled 3. vsi zapisniki v kazenskih zadevah z osebami ali pričami, ki so le slovenščine zmožne, imajo se slovenski spisovati,

zlasti pa je prepovedano takšnih le slovenščine zmožnih oseb izjave deloma ali celo nemški zabeležiti v zapisnik. Od višjega deželnega sodišča pričakuje pa ministerstvo marljivo nadzorovanje, da se bode povsod po tem zankazu ravnalo in se, ako treba, nesposobni uradniki prestavili. Navedeni zankaz kakor tudi njemu podobni ces. kralj. finančnega ministerstva od 24. jul. 1870. šte. 656 izdan je res le za Kraunjsko. Toda ker so na Štajerskem jednake razmere, tako mislimo, da bi imel tudi za slovenski Štajer veljati.

Bodi temu kakor koli, res pa je, da je §. 19. osnovnih pravic štajerskim Slovincem do sedaj le na papirji. Akopram so zankazi uže pred mnogo let izdani, akoravno druga ne nalagajo, kakor to, kar je rednemu pravosodstvu neobhodno treba, in nikder narodnih pravic ne priznavajo tako, da bi se nasproti Slovincem spodnje Štajerske vseskozi in brez izjeme uradovalo slovenski, vendar se ti omejeni zankazi do sedaj nikder niso popolnem obveljali. Politični, sodnijski in drugi uradi na slovenskem Štajerskem rešujejo slovenske vloge večidel nemški. Zapisniki o zaslišanji prič, o razpravah v sodnijskih in razvensodnijskih zadevah spisujejo se večidel nemški, če prav zaslišane osebe le slovenski govorijo. Pozivi, zankazi in pisma tudi do takšnih oseb, ki znajo le slovenski, so večidel zopet nemška. Finančni e. k. uradi z davkovskimi vred prezirajo skoraj vedno in dosledno v ustmenem in pismenem občevanji Slovincem pristojno pravico do materinščine. Se na tistih obrazcih, katere imajo davkovski uradi tiskane nemške in slovenske, izpolnjujejo le nemške predele. Nadpisi uradnicam in sodiščem so v nekojih čista slovenskih okrajih samo nemški.

Nič bolje ni v šolah, zlasti v srednjih. Na vseh 3 gimnazijah spodnje-štajerskih, namreč v Mariboru, Celji in Ptuji, je večina dijakov slovenska. Vkljub temu je podučni jezik tje doli do 1. razreda nemški. Do malega so skoro vsi profesorji ondi trdi Nemci; še niti tisti ne znajo slovenski, ki podučujejo v 1. razredu. To je velika škoda in neizmerna težava slovenske mladeži, ki ne more v gimnazije vstopiti nemščine popolnem vešča, kajti učitelj ne more nebenega slovenskega dijaka v materinščini podpirati, da bi se tujega mu nemškega podučnega jezika leži naučil. Vse to je tako jasno, da ne potrebuje nebenega dalejšnjega razkazivanja. Slovenščino sicer učijo kot predmet, toda le po 2—3 ure na teden, kar je premalo. Na realki (v Mariboru) slovenščina za Slovence niti obligaten (predpisan) predmet ni. Pripravnišče (v Mariboru) ima nalog vzgojevati prihodnje učitelje slovenskega kmetskega prebivalstva. Toda slovenska materinščina se uči le v 2 urah na teden; uči jo pa učitelj, ki še nikoli niti izpita ni napravil iz slovenščine (Janeschüttz). Naposled je z najvišjim cesarskim odlokom od 29. jul. 1870. iz šolskega fonda odmerjenih 3600 fl. za profesorja, ki bi naj na vseučiliščih v Gradci prednašal o prak-

tičnih strokah pravoslovskih. Do sedaj še takšnega profesorja niso nastavili.

Gledé toraj na to, da v razloženih razmerah Slovenci na Štajerskem ne morejo ne prospovati, ne napredovati, ampak duševno in gmotno pešati; gledé dalje na to, da je mir med narodi mogoč le na podlagi djanske pravičnosti, čutimo podpisani poslanci slovenskega naroda na Štajerskem strogo dolžnost, v imenu svojih volilcev Vašo eks-celenco, kot zastopnika visoke ces. kralj. vlade, vprašati:

1. je li visoka c. k. vlada voljna odločno pouzročiti, česar je treba, da se bode na slovenskem Štajerskem s Slovenci v uradih in sodnijah občevalo ustmeno in pismeno slovenski?

2. je li visoka c. k. vlada voljna v srednjih šolah na slovenskem Štajerskem in potem na graškem vseučilišču pouzročiti takšnih naredeb, da bodo oni, kateri hočejo kedaj na slovenskem Štajerskem službovati, v stanu slovenski in nemški tako naučiti se, da bodo v obojem jeziku uradovati mogli? Dr. Šuc, dr. Dominkuš, dr. Radaj, Herman, Žolgar, Kukovec, Fluher, Šnideršič.

Gospodarske stvari.

Kako nam letina kaže v Avstriji.

Visoko ministerstvo poljedelstva objavilo je na konci junija uradbeno poročilo o letini. Pšenica je se zadnji čas močno popravila, zlasti kaže lepo in debelo zrno. Na Ogorskem v Torontalski in Šopronski županiji jo nadleguje suhet. Isto velja zastran rži, ki obeta veliko več in boljšega zrnja, kakor smo mislili ob konci maja. Zimski ječmen so večjidel uže poželi. Plenje dobro. Jednako tudi jari ječmen. Izvrstno kaže oves. Tega bodo letos veliko pridelali. Zrno mu je vrlo lepo. Koruza je v planinskih deželah zaostala, listke ima žolte in slabe, ter je precej redka, na Ogorskem, Hrvatskem in Erdeljskem pa je si opomogla. Rana hajdina kaže v spodnji Avstriji dobro, v Gališkem jo stiskava suša, v Bukovini pa cvete. Proso kaže v Istriji dobro, v Gališkem slabo. Repica je si opomogla in obeta na Ogorskem dobrih, na Moravskem precej dobrih, v Šleziji pa le srednjih pridelkov. Lan je lep na Kranjskem, spod. in gornji Avstriji, v Šleziji in Bukovini. Isto velja o konopljah. Krompir, repa in zelje kaže povsod še dosta dobro, le iz spodnjega Štajerskega poročajo, da krompir zopet gujije (*Peronospora infestans*). Rudečo deteljo so težavno spravljali; s pridelki so povsod še zadovoljni, le na Ogorskem ne. Detelja lucerna se pa ni tako dobro obnesla. Isto velja tudi več ali manje o senu. Vinogradi kažejo pa slabše, nego ob konci maja. Trs je imel za cvetenje neugodno vreme. Mnogo kabrnkov je se kmalu po cvetu začelo osipavati. Vkljub temu pričakujejo v Dalmaciji, Goriškem, Istriji, Hrvat-

skem, Ogorskem, Erdeljskem srednjo vinsko letino. Drugod je slabo. Sadovja je sploh malo, le črešnje so se obnesle nekoliko, tu pa tam imajo tudi malo sliv, nekaj orehov in jabelk. Okoli Dunaja, v Briksenu na Tirolskem, na Hrvatskem, deloma na Ogorskem, posebno pa na Erdeljskem veselijo se, ker jim zori mnogo in lepega sadu na drevesih. Drugod pa ne bodo imeli nič ali celo malo sadovja. Olive v Dalmaciji kažejo menje dobro nego pred enim mesecem. Žide pridelali so še dokaj v Goriškem in južnem Tirolskem.

Kdaj je pravi čas žeti razne sorte žita.

II. Da bi se cena in vrednost za krušno peko teh 3 sort pšenice spoznala, naprošen je bil skušen mlinar, naj svoje misli o njih pové. Ko je vse 3 sorte vestno in skrbno preiskal, postavil je ceno prvi in tretji sorti na 11 gold., drugi pa na 11 gold. 40 kr. za hektoliter. Ker se je toraj dobiček na teži pri pšenici, ki je bila požeta, ko še ni popolnoma dozorela bila, blizo na 13% in dobiček na dobroti za 3% našel, bilo je to vže uzrok za posestnika k rani žetvi. Vemo sicer, da jedna lastovka še ne napravi spomladi in da jedna skušnja, ki se je o žetvi pšenice napravila, še ni odločivna, da bi se iz nje dalo na vse druge sklepati, vendar pa smo to skušnjo svojim bravcem natanko povedali, ker je bila z veliko skrbnostjo in vestnostjo izpeljana, pa tudi zarad tega, ker so skušnje rane žetve v zadnjih 40. letih dokazale, da je pšenico rano žeti koristno. Jednake skušnje so se tudi z ržjo, ječmenom, ovsom, koruzo, ajdo napravile in vsakokrat so do istega cilja peljale, namreč, da je rana žetev koristnejša od pozne. To se pokaže iz sledečega premišljevanja. Ko so se stebra ali bilke, bodi si ktere koli rastline do tal posušile, se soki le prav pičlo ali celo nič ne pretakajo po rastlini iz korenin in rastlina od tega časa do popolne zrelosti le predeluje tiste soka, ki se ob tem času še v rastlini nahajajo. Če se toraj žito o tem času požanje in tako v stavke ali kozolce ali sloge pospravi, da solnce in veter ne moreta prenašlo žita presušiti, tako se dosti soka v zrnji ohrani, da more popolnoma dozoreti. Ako se žito tako dolgo na strni pušča, da popolnoma dozori, se sicer popolna zrelost zrnja s tem pospeši, vendar se pa zrnje ne razvije do tiste popolnosti, ktero doseže, ako požeto po času dozoreva v snopji in stavkih. Pri naglem dozorevanji na solnci se zrnje skrči in zgrbanči in več otrobov ko moke naredi. Ti razločki so pri nas dosti bolj poznati, kakor pa na Angleškem, kjer v tamošnjem podnebju zrnje dosti bolj po času dozoreva in turšica celo ne dozori. Pšenica in ječmen, oves in rž pa pod oblačnim angleškim nebom do tolike popolnosti dozori, ktere pri nas zarad kratkega in vročega poletja tudi pri najskrbnejši obdelavi ne dosežemo. Naš oves se z angleškim in škotskim ne da meriti in zato se